

## חולין סז ADDENDUM

משה שווערד

### א. רמב"ן על חולין דף סז/א

תמהני מה ראה מתתיה בן יהודה לומר מה ראית לרבות שיחין ומערות הא מרבה אני בורות שיחין ומערות שאינן נובעין ככלים ומוציא אני חריצין ונעיצין שהן נובעין כדאמרין לעיל מה הפרט מפורש מים נובעים, ואע"ג דהשתא לאו משום כלל ופרט ודמי לפרטא אתינן לה מכל מקום מסתברא דהא דלא דמי הוה ליה לרבווי לאיסורא טפי, ואפשר שכיון שדומה כלל אע"פ שאינן נובעין איבעי ליה לרבווינהו לאיסורא, ומשום הכי אמר דהך טעמא אחריתי נמי איכא שהן עצורין ולא דמו לאיסורא כלל במידי דהא ימים ונחלים כתיבי כדפרש"י ז"ל, ולי נראה דחריצין ונעיצין משמע נמי מכונסין, ופירוש בעלמא אתא לפרושי דמכונסין קאמרי' והיינו עצורין בכלים:

### ב. חדושי הר"ן על חולין דף סז/א

מה ראית למעט בורות שיחין ומערות ולרבות חריצין ונעיצין. יש לתמוה מה ראה מתתיה בן יהודה לומר כך שהרי הדבר פשוט שיותר הן קרובין חריצין ונעיצין לימים ונחלים מבורות שיחין ומערות, ואפשר שהמים שבחריצין ונעיצין מועטין והמים שבבורות מרובין ומ"ה קאמר מה ראית דאע"ג דחריצין דמו טפי לימים ונחלים מפני שהן נובעין הרי בורות שיחין ומערות נמי דמו ליה טפי מפני שמימיהן מרובין, ומ"ה מהדר דחריצין ונעיצין דמי בתרתי חדא שהן נובעין ועוד שאינן עצורין ובורות שיחין ומערות אע"ג דדמו להו טפי ברבוי מימיהן אע"פ כן הרי הם חלוקין מהם בשני דברים הללו, וכי פרכינן ואיפוך אנא אה"נ דלמאן דדריש בכלל ופרט וכלל איכא למפרך הך פרכא אלא דתלמודא נטר לה עד סיפא:

### ג. שטמ"ק אות א'

### ד. חדושי הרשב"א על מסכת חולין דף נח/א

אמר רב פפא שמע מינה מדרב הונא הא דאמר שמואל קישות שהתליע באיביה אסורה הני תמרי דכדא בתר תריסר ירחי שתא שריין. פירש רש"י ז"ל להא דשמואל הכא ובשילהי פירקין (סז, ב) דטעמיה משום דכיון דמהלכת התולעת בתוך הקישות בעודה מחוברת שרץ הארץ היא. דמה שהיא מהלכת בתוך הקישות כאלו מהלכת על גבי הקרקע. ומלשון רש"י ז"ל דקדקו רבותינו בעל התוספות ז"ל דאותן התולעים בפולין שאינן מהלכין בתוך הפרי אלא שהתולע גדל בתוכו ואין חורו מחזיק יותר מגוף התולעת מותרין הן, שלא אסר שמואל אלא התולעת המהלכת בתוך הפרי. ולא מיחוור. דודאי תולעת הגדל בתוך הפרי בעוד שהפרי מחובר לקרקע לדברי שמואל הרי הוא כתולעת הגדל על גבי קרקע וההיא ודאי שרץ השורץ על הארץ קרינן ביה, אלא בין כך ובין כך אסורין. ומיהו אם נחוש לבדיקתא מספק נראה מדברי רבינו ז"ל שאין חוששין להן מספק אלא בשתליעו ודאי, שכן פירש רש"י ז"ל הני תמרי דכדא שהתליעו ואין ידוע אם במחובר ואם בתלוש לכתר תריסר ירחי שתא שריין, דאלמא משמע דוקא בשידוע שהתליעו קאמר שמואל, הא מן הספק אין חוששין להן. ומיהו נראה שאין הלשון מתיישב בזה יפה, דהוה ליה למימר הני פירי דהתליעו לכתר תריסר ירחי שתא שריין, דמאי שנא תמרי דנקט ולא נקט פירי סתמא. ועוד דאמר סתמא הני תמרי דכדא. אלא משמע דמשום הכי נקט תמרי לפי שהתליעה מצויה בהן, ולומר דכיון שהדבר מצוי אף על פי שהוא מיעוט למיעוט המצוי חששו. וכענין שחששו לסירכות שבריאה, וכדאמרין לקמן בשילהי פירקין (שם א) לא לישפי איניש שכרא בלילא על גבי ציבתא, מאי טעמא דילמא פירש לציבתא והדר נפיל לכסא אע"פ שאינן יודע שיש יבחושין בתוך השכר אלא דבר המצוי והכא נמי לא שנא. וכן כתב הרמב"ם ז"ל (פ"ב מאכלות אסורות הט"ו) כל מיני פירות שדרכן להתליע כשהן מחוברין לא יאכל עד שיבדוק הפרי שמא יש בו תולעת, ע"כ. ומכל מקום נראה דדוקא לכתחילה, אבל אם עבר ובשלן מותרין. דאיכא למימר דילמא לא הוה כלל ואם תמצי לומר דאיכא דילמא נימוח ובטיל. ואותן זבובין שבתוך הפולין עצמן שקורין קורקונש אינן באין במחובר כלל וקודם שפירשו מן הפולין מותרין, וכן אין לחוש שמא פירשו וחזרו לחורן שאין הדבר מצוי ואין לחוש, וכדמשמע בשילהי פירקין, ואע"פ שסופן לצאת מן הפרי ולהיות פורחין,

אין נאסרין משום שרץ העוף כיון שהן נוצרים מן הפרי עצמו, כמו זיזין שבעדשים דלא אסרינן להו לקמן (שם ב) אלא משום שרץ השורץ על הארץ:

### ה. תורת חיים על חולין דף סז/א

טעמא דסיננן הא לא סיננן שרי. לכאורה משמע דמייתי ליה סייעתא דכל היכא דהיינו רביתיה שרי דאי לאו משום דהיינו רביתיה ליחוש דלמא פריש לדפנא כדאמר לעיל ואין נראה חדא דאם כן מאי תניא דמסייע לך דקאמר דנישמע דלית ליה סייעתא אחריתי והא ברייתא דמייתי רב הונא דקתני מניין לרבות בורות וכו' נמי מסייע ליה ועוד דאם כן הוה ליה לפרש בהדיא ולמימר וליחוש דלמא פריש לדפנא כו' כדנקט לעיל ועוד דמשמע דמייתי סייעתא לעיקרא דמלתא דאמר רב הונא לא לשפי איניש שיכרא וכו' לכך נראה דודאי לעיקרא דמילתא דרב הונא מייתי ראייה דקאמר דלמא פריש לעיל מצבייתא אלמא אית ליה דשרצים דכלים כי פירשו על גבי כלי אסירן וברייתא נמי הכי סבירא ליה דקתני בהדיא לרבות יבחושינן שסיננן דכיון שסיננן ופירשו מן המים אסירי. ולא גרסי' מה שכתוב בספרים טעמא דסיננן הא לא סיננן שרי דהאי דיוקא לא איצטריך ליה והרי"ף והרא"ש והרשב"א ו"ל בתורת הבית לא גרסינן ליה ואפילו גרסי' ליה יש לדחוק דהכי קאמר טעמא דסיננן הא לא סיננן שרי אלמא דאף על גב דשרו כי לא סיננן אפילו הכי כי סיננן ופירשו אסירי:

### ו. דף על הדף מסכת חולין דף סז עמוד א

בגמ': פריש לעיל מצבייתא כו'. פ"א שאל שר אחד מהר"ר יהונתן אייבשיץ, הנה שמעתי כי יש תולעים שהדין אצליכם, שאם הם מחוברים עדיין בהמאכל מותרין באכילה, ואם פירשו אסורין. וע"ז קשה לי ממ"נ, אם מותרין הם, אז גם בפירשו יהא מותר לאכול אותן, ואם אסורין הם למה במחובר אינם אסורים.

לקח הר"ר יהונתן כף אחת קטנה, וביקש מהשר לרקוק לתוכו, ואח"כ ביקש ממנו לשתות את הרוק, ולא רצה השר כי נמאס עליו. כמו כן - השיב לו הרבי ר"ר יונתן ז"ל, אותו תולעת, כל שהוא במחובר אינו נמאס ומותר באכילה, אבל ברגע שפירש ממקורו, הרי זה נמאס ומובן היטב שנאסר באכילה (גדולת יהונתן ע' 103)

### ז. דף על הדף מסכת חולין דף סז עמוד ב

בגמ': הא באביה הא שלא באבי'.  
הגאון ר' יונתן אייבשיץ (בכרתי ופלתי סי' פ"ד ס"ק ה' וסי' ק' ס"ק ד') כתב לחדש שאע"ג דקיי"ל דבר' לא בטל אפילו באלף, ולפ"ז לכאו' היכי דנתערב תולעת בתבשיל לא בטל (כל זמן שלא נתמעכה, דבעת דבנתמעכה אף הברי' בטל), מ"מ יש לומר דבטל, דאחד מן התנאים של ברי' היא שתהא אסורה מתחילת ברייתה. (- לאפוקי בהמה טריפה וכדו' שנעשה אח"כ איסור), וא"כ תולעים אלו, שכל זמן שהיו במחובר היו מותרים, ורק אחרי שפירשו נאסרו, אם כן אין להם דין של - אסורים מתחילת ברייתן, ואין בהם משום חשיבות ברי'.

ועיין בדגול מרבבה תנינא (יו"ד סי' פ"ד) שחולק עליו, גם בחוות דעת (סי' ק' סק"ה) חולק עליו, ומביא ראי' מתולעת שלוקין עליו בכ"ש משום ברי' (וע"ש בהגהות אמרי ברוך), והעיקר הוא שזה תלוי אם זה איסור מחמת עצמו, או דבר אחר גרם לו, ולכן אף שאינו אסור רק אחר שפירש, מ"מ כיון שהוא אסור מחמת עצמו, שהוא שרץ, ה"ז בריה, משא"כ בהמה טרפה, שדבר אחר גרם לה.

### ח. דף על הדף מסכת חולין דף סז עמוד ב

בגמ': אמר לה רבינא לאימיל, אבלע לי ואנא איכול.  
כתב בפרי חדש (יו"ד סי' פ"ד ס"ק ג') להוכיח מכאן, דחזינן בתולעי דגים, שאכלם רבינא כשלא ראה אותם ועי"ז לא קץ בהם ואכלם, דשרי כה"ג ואין בזה שום איסור דכל תשקצו, אף על פי שידוע הי' שיש שם תולעים דרובא בעלמא קייצי בהו, וכן הוכיח ממתני' דחולין (דף עז א) בשוחט את הבהמה ומצא בה שליא שנפש היפה תאכלם, ופירש"י דהיינו מי שאין דעתו קצה בהם מחמת מיאוס, ומבואר דשרי אף על פי שרוב העולם אין דעתן יפה, וכן ממתני' דע"ז (דף כ"ט ב) בקיבה של נבלה שכהן שדעתו יפה שורפה חי', אף על פי שרוב העולם אין דעתן יפה, דמזה מבואר דבעי מאוס לכל העולם ולא סגי ברוב העולם.

אבל עכ"פ כתב שם הפרי חדש דאי מאיס לדידי' אעפ"י דלכו"ע לא מאיס, מכ"ש דאסור לדידי' עיין שם (ובשו"ת כתב סופר או"ח סי' פ"ח הסיק בפשיטות כן להלכה עיין שם). וכתב בספר מעשה רוקח (בפי"ז ממאכ"א) דאישתמטתי' להפרי חדש לשון הרמב"ם שם דתלי לה ברוב העולם, ועל הקושיות שהקשה הפרי"ח כתב במעשה

רוקח שם דבע"כ לחלק בין דברים שהם מיאוס גמור שזה תלוי ברוב העולם, אבל כל הנהו שיש בני אדם שאין להם מיאוס בהם, לדידהו שרי, עיין שם, וכ"כ הפרמ"ג (בסי' פ"ד בשפ"ד ס"ק ג') בשם הכנסת הגדולה שם בהגהות הטור ס"ק ד', שדבר המאוס לרוב העולם, אסור גם למי שאין הדבר מאוס עליו עיין שם.

### ט. דף על הדף מסכת חולין דף סז עמוד ב

בגמ': א"ל רבינא לאמי' אבילע לי ואנא איכול.

בחכמת אדם (בינת אדם אות ל"ד) הביא מס' הברית שאסור לאכול חומץ, שכל חומץ המסתכל בכלי הבטה שקורין מיקרוסק"פ, יראה שהוא מלא תולעים (- חיידיקים), וכתב שאין עצה רק לבשל, ואח"כ לסננו בבגד דק. אבל החכמת אדם חולק עליו, שהרי מצאנו שבנזיר נאמר "חומץ יין וגו'", משמע דבעלמא שרי סתמא, ואפילו בלי בישול.

ואחרי שהאריך שם לחלוק על הפר"ח, ולהוכיח שאפילו אם פירשו לדופן הכלי וחזרו שרי, שלא נקרא פירש אם נוטלו בידו או שפירש על הארץ, ורק מדרבנן אסור משום מראית עין, או משום בל תשקצו, ואם כן תולעים אלו שבחומץ שאינם נראים לעין, אינם אסורים כלל, כמו שא"ל רבינא לאמי' אבילע לי ואיכול, ופירש"י שלא אראה אותם ואקוץ בהם, ע"ש עוד.

אמנם גדולי הפוסקים ע"י שו"ת טוטו"ד (מהדו"ת סו"ס נ"ג) ועוד כתבו שכל דבר שאינו ניכר למראית העין הבלעדי, אין לזה שום דינים אף שנרא' ע"י זכוכית מגדלת, דהתורה נתנה כפי ראות העין כשלעצמו, ואין לדיין אלא מה שעיניו רואות, דאל"כ לפי הראות בזכוכית מגדלת יש בכל מים תולעים, ובכל סכין של שחיטה יש פגימה, וכ"כ לענין נגיעה בספר תורה שנראה רק ע"י זכוכית מגדלת, וכן לענין מראה פסולה באתרוג וכדו'.

### י. דף על הדף מסכת חולין דף סז עמוד ב

בגמ': תניא, ר"י בן דרומסקית אומר, לויתן דג טהור הוא וכו'.

בספר מעשה איש (חלק ו' ע' מ"ו) כותב: מספר הגאון ר' יעקב גלינסקי שליט"א: באתי פעם לחזון איש זצ"ל, ויצא מחדרו אדם גדול, ונכנסתי אני לחדרו. אמר לי החזון"א: שאלו אותי על מה שאמר חז"ל "לויתן דג טהור הוא שנאמר וכו'", ונשאלתי הרי כתוב בחז"ל (בבא בתרא ע"ה ע"א) "עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות סעודה לצדיקים מבשרו של לויתן", ונביא מכאן ראייה שלויתן דג טהור הוא, דאטו הקדוש ברוך הוא יתן לצדיקים דבר שאינו טהור? ...

ממשיך בעל המעשה: המתנתי שהחזון"א יגיד את התירוץ על קושיא זו, ושקט שרר בחדר, העזתי פני ושאלתי: ומה התירוץ? החזון"א היה נראה כמתחמק ומסרב מלומר לי את תירוצו על הקושיא, ולאחר שהפצתי בו, ענה לי: ראייה מכאן שאם אין פסוק בתורה להכשיר - גם אצל הקדוש ברוך הוא לא אוכלים, [כי לא בשמים היא]. והמהרש"א כאן כבר עמד בענין זה ושאל, לשם מה צריכה הגמ' להביא ראיה מהפסוק דהוא דג טהור, הרי אם הוא דג טמא - איך יאכלו אותו הצדיקים לעתיד לבא? ולכן כתב המהרש"א שבודאי הוא דג טהור, והספק היה אם הוא מין דג או מין עוף הגדל במים ע"כ.

### יא. חתם סופר על חולין דף סז/ב

לויתן דג טהור הוא. מקשים פשיטא וכי יאכילנו הקב"ה לע"ל דבר טמא. ואולי כיון שהנקבה מלח לצדיקים כפירש"י בראשית אפשר שהזכר טמא והנקבה טהור כמ"ש תוס' בנדה נו"ן ע"ב לענין תרנגולתא דאגמא. א"נ י"ל אפי' גם הנקבה הטמאה כיון שמלחה קודם מתן תורה ה"ל כאיברי בשר נחירה שהכניסו ישראל לא"י דהוה איבעיא דלא איפשטא. ובערוך כ' הואיל ואיקרי נחש בריח ה"א דטמא הוא, וצ"ל דס"ל כמ"ש תוס' במס' ע"ז ל"ט ע"א דהך כללא כל שביבשה טמא בים טהור לאו כללא הוא דאל"ה אדרבא משם ראייה דטהורה הוא מדאיקרי נחש דים טהור הוא: